

Horizontalna in vertikalna znotrajpanožna trgovina Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta 2003

Povzetek

Horizontalno in vertikalno znotrajpanožno trgovino Slovenije na ravni petih števil STMK v obdobju od leta 1994 do leta 2003 smo merili z Greenaway-Hine-Milnerjevo metodo. Rezultati meritev kažejo, da delež znotrajpanožne trgovine ni presegel 50 % skupne trgovine Slovenije, razen v letu 2003, ko je delež znotrajpanožne trgovine predstavljal približno polovico skupne trgovine Slovenije. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bil

delež vertikalne znotrajpanožne trgovine med 81 in 84 % skupne trgovine in da je horizontalna znotrajpanožna trgovina sestavljala preostanek skupne trgovine. Na ta način je vertikalna znotrajpanožna trgovina presegala delež horizontalne znotrajpanožne trgovine v opazovanem obdobju. Vertikalno znotrajpanožno trgovino smo ločili na VERT1, ki predstavlja proizvode višje kakovosti, ter VERT2, ki predstavlja proizvode nižje ka-

kovosti. Ta razdelitev vertikalne znotrajpanožne trgovine za Slovenijo je pokazala, da je bil delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1 manjši od deleža VERT2. Ali drugače, naša analiza je potrdila, da prevladujoči delež slovenskih izvozov predstavljajo proizvodi nižje kakovosti v primerjavi s sočasnimi uvozi v obdobju od leta 1994 do leta 2003.

Summary

We measured horizontal and vertical intra-industry trade (IIT) for Slovenia at the 5-digit level of the SITC from 1994 to 2003 using the methodology that was introduced by Greenaway, Hine and Milner (1994 and 1995). The results of this measurement showed that the share of IIT in the observed period was below 50% of the total trade of Slovenia, except in 2003, when the share

of IIT represented approximately half of the total trade. It was also confirmed that the share of vertical IIT was between 81% and 84% of total IIT and that horizontal IIT represented the remaining share of the total IIT of Slovenia. According to these results, vertical IIT dominated horizontal IIT during the observed period. We also separated vertical IIT on VERT1, which represents

higher quality products, and on VERT2, which represents lower quality products. This separation of vertical IIT for Slovenia showed that the share of VERT1 was smaller than the share of VERT2. In other words, our analysis confirmed that the major part of Slovenia's exports appears to consist of lower quality products compared to simultaneous imports during the period 1994 - 2003.

1. Uvod

V devetdesetih letih dvajsetega stoletja ter v prvih letih enaindvajsetega stoletja je Slovenija doživljala številne spremembe, ki bi lahko vplivale na spremembo njene proizvodne strukture oziroma znotrajpanožne specializacije. Ker merjenje agregatne znotrajpanožne trgovine opazovane države, ki jo sestavljata horizontalna in vertikalna znotrajpanožna trgovina, omogoča tudi preverjanje proizvodne strukture oziroma znotrajpanožne usmerjenosti opazovane države, smo s pomočjo merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta

2003 skušali ugotoviti, ali se je njena proizvodna struktura v opazovanem obdobju bistveno spremenila. Na ta način so bili v daljšem časovnem obdobju preverjeni tudi rezultati predhodne empirične študije za Slovenijo (Černoša, 2003), ki je ugotovila, da sta bili Slovenija in Češka v letu 1998 pretežno usmerjeni v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti, Nemčija ter Avstrija pa sta bili pretežno usmerjeni v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov višje kakovosti.

Ali drugače, naša analiza zunanje trgovine Slovenije, ki je opravljena na ravni petih števil Standardne mednarodne trgovinske klasifikacije (SMTK), kaže prevladujočo usmerjenost Slovenije v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti v obdobju od leta 1994 do leta 2003. Slednji nabor podatkov je bil izbran zaradi meritev horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine na ravni petih števil SMTK v številnih drugih empiričnih analizah (Greenaway-Hine-Milner, 1994 in 1995; Greenaway-Milner-Elliott, 1999; Nielsen-Lüthje, 2002) ter dejstva, da ta klasifikacija v primeru Slovenije omogoča izvedbo analize za izbrano obdobje desetih let.¹ V nadaljevanju bo tako najprej podana kratka teoretska zasnova analize in metodologije za merjenje znotrajpanožne trgovine ter nato prikazani rezultati meritev horizontalne ter vertikalne znotrajpanožne trgovine za Slovenijo v opazovanem obdobju.

1.1. Teoretska zasnova analize

Naša empirična analiza je utemeljena na predpostavkah novih teorijah mednarodne menjave. Čeprav se teorije primerjalnih prednosti in nove teorije mednarodne menjave razlikujejo med seboj po številnih predpostavkah, je temeljna razlika med njimi opredeljena s pojavno obliko trgovine med državami. Teorije primerjalnih prednosti torej predpostavljajo nastanek medpanožne trgovine s homogenimi proizvodi med državami, nove teorije mednarodne menjave pa v nasprotju s tem predpostavljajo nastanek znotrajpanožne trgovine s horizontalno ali vertikalno diferenciranimi proizvodi. Koncept proizvodne diferenciacije je tako povezan z nastankom novih teorij mednarodne menjave, koncept homogenosti proizvodov pa je v nasprotju s tem povezan s teorijami primerjalnih prednosti. Koncept homogenosti proizvodov predpostavlja, da so proizvodi posamezne panoge identični v vseh pogledih, koncept diferenciacije proizvodov pa v nasprotju s tem predpostavlja, da so proizvodi posamezne panoge sicer podobni, a se med seboj razlikujejo po določenih značilnostih ali po kakovosti. Pri tem teoretski modeli novih teorij mednarodne menjave predpostavljajo bodisi horizontalno bodisi vertikalno diferenciacijo proizvodov. V primeru horizontalne diferenciacije proizvodov lahko govorimo o podobnih proizvodih, ki se razlikujejo med seboj bodisi po določenih lastnostih bodisi po določenih značilnostih.

V nasprotju s tem pa v primeru vertikalne diferenciacije proizvodov govorimo o proizvodih, ki so sicer na zunaj podobni, se pa ločijo med seboj po kakovosti. Teoretski modeli v primeru vertikalne diferenciacije proizvodov predpostavljajo, da razlike v kakovosti proizvodov pripeljejo tudi do cenovnih razlik, pri čemer skuša vsak potrošnik pri svoji izbiri dobiti proizvod čim višje kakovosti. V primeru horizontalne diferenciacije proizvodov teoretski modeli predpostavljajo podobno kakovost proizvodov oziroma podobno ceno različic, kjer skuša vsak potrošnik s svojo izbiro pridobiti določeno lastnost ali značilnost različice. Teoretske modele novih teorij mednarodne menjave² lahko sistematično razvrščamo na prevladujočo večino, ki predpostavlja horizontalno diferenciacijo proizvodov, ter manjšino teoretskih modelov s predpostavljeno vertikalno diferenciacijo proizvodov. Ker pri Sloveniji vertikalna znotrajpanožna trgovina predstavlja prevladujoči delež njene agregatne znotrajpanožne trgovine, lahko znotrajpanožno trgovino Slovenije teoretično obrazložimo s pomočjo Felveyevega modela iz leta 1981, ki predpostavlja vertikalno diferenciacijo proizvodov.

1.2. Predstavitve metode za merjenje horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine

Horizontalno in vertikalno znotrajpanožno trgovino opazovane države je mogoče meriti z GHM metodo, ki so jo razvili Greenaway, Hine in Milner (1994, 1995), ter metodologijo, ki sta jo razvila Fontagne in Freudenberg (1997). Čeprav obe metodi temeljita na izhodiščih, ki ji je razvil Abd-el-Rahman (1991), se je Fontagne-Freudenbergova metoda manj uveljavila pri raziskovalcih.³ Poleg tega je GHM metodo mogoče uporabiti za merjenje bodisi multilateralne bodisi bilateralne trgovine med državama, Fontagne-Freudenbergova metoda pa je uporabna le za opazovanje bilateralnih trgovinskih tokov. Za obravnavo multilateralne blagovne trgovine Slovenije od leta 1994 do 2003 bomo tako uporabili GHM metodo. Ta metoda predvideva izračunavanje Grubel-Lloydovega indeksa za posamezno panogo (Grubel-Lloyd, 1975, str. 21):

$$(2) B_i = \frac{[(X_i + M_i) - |X_i - M_i|] * 100}{(X_i + M_i)},$$

$$(0 \leq B_i \leq 100)$$

¹ Statistični urad RS razvršča podatke na temelju Kombinirane nomenklature od leta 1996 naprej, pri čemer so podatki te klasifikacije dosegljivi v Banki podatkov še le od leta 1998 naprej.

² Podrobnejšo predstavitev teoretskih modelov novih teorij mednarodne menjave glej Černoša, 2003.

³ Za Fontagne-Freudenbergovo metodo je namreč značilen normativen pristop pri določanju praga med znotrajpanožno ter medpanožno trgovino (Černoša, 2003, str. 189-193). Primerjalna študija merjenja horizontalne ter vertikalne znotrajpanožne trgovine med Nemčijo in Francijo v daljšem časovnem obdobju, ki sta jo opravila Nielsen in Lüthje (2002), je prav tako potrdila prednosti Greenaway-Hine-Milnerjeve metode v primerjavi Fontagne-Freudenbergovo pristopom.

kjer je B_i standardni Grubel-Lloydov indeks za merjenje znotrajpanožne trgovine, X_i in M_i predstavljata vrednosti izvozov oziroma uvozov, i pa predstavlja posamezno panogo na ravni petih števil SMTK. Za izračun povprečne ravni znotrajpanožne trgovine na ravni gospodarstva oziroma na ravni industrijskih sektorjev (SMTK 5-8) pa lahko uporabimo tehtano povprečje⁴ (Grubel-Lloyd, 1975, str. 21):

$$(3) \quad \overline{B}_i = \frac{\sum_{i=1}^n B_i (X_i + M_i)}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)} = \sum_{i=1}^n w_i * B_i,$$

$$w_i = \frac{X_i + M_i}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)},$$

kjer so uteži

kjer indeks \overline{B}_i predstavlja Grubel-Lloydov indeks za tehtano povprečje na ravni gospodarstva oziroma sektorja, B_i predstavlja standardni Grubel-Lloydov indeks za merjenje znotrajpanožne trgovine v skupni trgovini posamezne panoge, X_i in M_i pa sta vrednosti izvozov oziroma uvozov v določenem časovnem obdobju (koledarskem letu) za posamezno panogo na ravni petih števil SMTK. GHM metoda predvideva, da se delež agregatne znotrajpanožne trgovine, ki je izračunan s pomočjo Grubel-Lloydovega indeksa za tehtano povprečje \overline{B}_i , razdeli na horizontalno znotrajpanožno trgovino HB_i in vertikalno znotrajpanožno trgovino VB_i :

$$(4) \quad \overline{B}_i = HB_i + VB_i.$$

Agregatno znotrajpanožno trgovino \overline{B}_i ločimo na sorazmeren delež horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine tako, da najprej izračunamo indeks povprečne vrednosti (Unit Value–UV)⁵ za vsako panogo na ravni petih števil SMTK. Pri tem je horizontalna znotrajpanožna trgovina HB_i oziroma vertikalna znotrajpanožna trgovina VB_i za posamezno panogo na ravni petih števil SMTK definirana z razmerjem med povprečno vrednostjo izvozov (UV_i^x) in povprečno vrednostjo uvozov (UV_i^m) oziroma indeksom

(UV_i^x / UV_i^m). Natančneje povedano, horizontalno znotrajpanožno trgovino za posamezno panogo določimo v primeru, ko je razmerje med povprečno vrednostjo izvozov in povprečno vrednostjo uvozov znotraj območja, ki ga določa koeficient $\alpha (\pm 15\%)$:

$$(5) \quad 0,85 \leq \frac{UV_i^x}{UV_i^m} \leq 1,15.$$

V nasprotju s tem pa dobimo vertikalno znotrajpanožno trgovino VB_i za posamezno panogo na ravni petih števil SMTK takrat, ko je vrednost indeksa povprečne vrednosti (UV_i^x / UV_i^m) zunaj območja koeficienta $\alpha (\pm 15\%)$. Za opredelitev vertikalne znotrajpanožne trgovine na ta način uporabimo naslednjo definicijo:

$$(6) \text{VERT1: } \frac{UV_i^x}{UV_i^m} > 1,15 \text{ in VERT2: } \frac{UV_i^x}{UV_i^m} < 0,85,$$

pri čemer *VERT1* predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, kjer je razmerje med povprečno vrednostjo izvozov in povprečno vrednostjo uvozov večje od 1,15, *VERT2* pa predstavlja vertikalno znotrajpanožno trgovino, kjer je razmerje med povprečno vrednostjo izvozov in povprečno vrednostjo uvozov manjše od 0,85. Pri tem velja predpostavka, da je kakovost posameznega diferenciranega proizvoda določena z njegovo relativno tržno ceno. Predpostavlja se torej, da delež vertikalne znotrajpanožne trgovine *VERT1* predstavlja trgovino z vertikalno diferencirani proizvodi višje kakovosti, ki na trgu dosegajo relativno višjo ceno, delež vertikalne znotrajpanožne trgovine *VERT2* pa predstavlja trgovino z vertikalno diferenciranimi proizvodi nižje kakovosti, ki na trgu dosegajo relativno nižjo ceno.

Ker so številne empirične študije potrdile povezanost med agregatno znotrajpanožno trgovino, ki jo sestavljata horizontalna in vertikalna znotrajpanožna trgovina, ter proizvodno značilnostjo oziroma znotrajpanožno specializacijo opazovanega gospodarstva, lahko na ta način predpostavljamo, da smo s pomočjo predstavljene metodologije za merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine tudi empirično preverili proizvodno strukturo oziroma

⁴ Prevod angleškega izraza »weighted average«.

⁵ Ker je indeks povprečne vrednosti definiran kot razmerje med vrednostjo in količino, potrebujemo torej podatke o vrednostih in količinah izvoza ter podatke o vrednostih in količinah uvoza za posamezno panogo.

Preglednica 1: Rezultati merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine z GHM metodo na ravni petih števil SMTK za Slovenijo v obdobju od leta 1994 do leta 2003

	GL indeks (%)				
	SKUPAJ	HORIZ.	VERT.	VERT1	VERT2
1994	45,12	7,32	37,80	13,99	23,81
1995	45,63	7,40	38,20	14,39	23,81
1996	48,99	8,82	40,17	14,88	25,29
1997	47,33	9,31	38,02	14,17	23,85
1998	47,72	9,20	38,52	14,96	23,56
1999	49,63	9,11	40,52	16,39	24,13
2000	47,78	8,35	39,43	16,29	23,14
2001	49,35	9,01	40,34	16,82	23,52
2002	48,90	9,03	39,87	16,32	23,54
2003	50,09	9,09	41,00	18,11	22,90

Vir: Interni podatki Statističnega urada R Slovenije ter lasten izračun.

OPOMBA: SKUPAJ - Delež agregatne znotrajpanožne trgovine, HORIZ - predstavlja delež horizontalne znotrajpanožne trgovine; VERT - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, VERT1 - predstavlja delež tistih panog, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kažejo višje cene oziroma višjo kakovost proizvodov v izvozu; VERT2 - predstavlja delež preostalih panog, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kažejo nižjo ceno oziroma nižjo kakovost proizvodov v izvozu.

znotrajpanožno specializacijo Slovenije v daljšem časovnem obdobju.

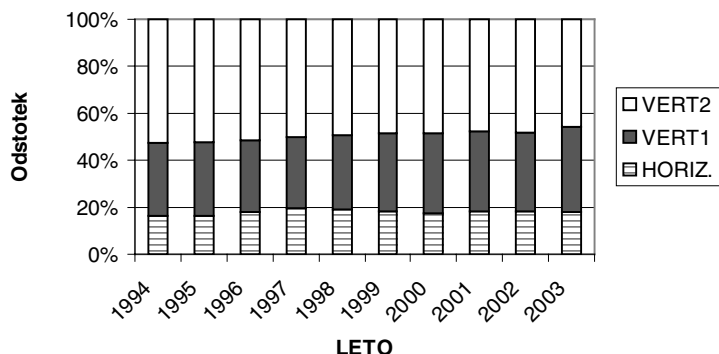
1.3. Rezultati merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine za Slovenijo

Preglednica 1 kaže rezultate merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine z metodo GHM na ravni petih števil SMTK za Slovenijo v obdobju od leta 1994 do leta 2003. Iz podatkov na preglednici je razvidno, da je Slovenija v opazovanem obdobju dosegala relativno nizek delež agregatne znotrajpanožne trgovine za vse industrijske proizvode (SMTK 5-8). Čeprav je ta delež postopoma naraščal, je šele v letu 2003 presegel 50 % skupne trgovine Slovenije. Prav tako je razvidno, da sta v opazovanem obdobju sočasno z naraščanjem deleža agregatne znotrajpanožne trgovine naraščala še deleža horizontalne in vertikalne trgovine. Pri tem je relativni delež horizontalne znotrajpanožne trgovine vseskozi predstavljal le od 16 do 19 % agregatne znotrajpanožne trgovine relativni delež vertikalne znotrajpanožne trgovine pa je predstavljal od 81 do 84 % agregatne znotrajpanožne trgovine.

Vertikalna znotrajpanožna trgovina tako v primeru Slovenije predstavlja prevladujoči delež agregatne znotrajpanožne trgovine, podobno kot to velja za razvite države t.i. jedra EU.⁶ Ker je Slovenija v opazovanem obdobju opravila skoraj dve tretjini blagovne menjave z državami članicami EU, je bila na ta način vključena v značilno delitev dela na področju Evrope, kjer najrazvitejše države proizvajajo in izvažajo vertikalno diferencirane proizvode višje kakovosti, preostale države pa proizvajajo in izvažajo vertikalno diferencirane proizvode nižje kakovosti. Pri tem medpanožna trgovina predstavlja prevladujoči delež skupne trgovine Slovenije. Na ta način je delež znotrajpanožne trgovine Slovenije v opazovanem obdobju relativno nižji od primerljivega deleža znotrajpanožne trgovine v razvitejših državah članicah EU v enakem obdobju. Tuje študije pa ugotavljajo, da je visok delež medpanožne trgovine značilen za države evropske periferije,⁷ kjer ta predstavlja prevladujoči delež njihove skupne trgovine, za t. i. države jedra EU pa je značilna znotrajpanožna trgovina in posledično torej znotrajpanožna specializacija. Zaradi prevladujočega deleža medpanožne trgovine v obdobju od leta 1994 do leta 2003 lahko torej Slovenijo uvrščamo med države evropske periferije.

⁶ Fontagne, Freudenberg in Peridyjeva študija iz leta 1997 uvršča med države t. i. jedra EU tiste države, kjer je delež znotrajpanožne trgovine predstavlja več 50 % skupne trgovine države oziroma kjer obstaja znotrajpanožna specializacija. Med te države so uvrščene Belgija-Luksemburg, Francija, Italija, Nemčija, Nizozemska, Španija ter Velika Britanija.

⁷ Fontagne, Freudenberg in Peridyjeva študija iz leta 1997 uvršča med države periferije tiste države, kjer predstavlja delež medpanožne trgovine več ko 50 % skupne trgovine opazovane države oziroma kjer prevladuje medpanožna specializacija. Med te države uvršča Grčijo, Portugalsko, Irsko ter Dansko.

Slika 1: Relativni deleži horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine v agregatni znotrajpanožni trgovini Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta 2003

Vir: Preglednica 1 ter lasten izračun

OPOMBA: HORIZ - predstavlja delež horizontalne znotrajpanožne trgovine; VERT1 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže višjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu; VERT2 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže nižjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu.

Preglednica 2: Relativni deleži horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine za posamezne sektorje industrijskih proizvodov (SMTK 5-8) v agregatni znotrajpanožni trgovini Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta 1998

LETO	Delež v skupni znotrajpanožni trgovini (%)				
	SMTK	SKUPAJ	HORIZ.	VERT1	VERT2
1994	SMTK 5-8	100,00	16,21	31,17	52,62
	SMTK 5	16,68	2,70	5,92	8,05
	SMTK 6	37,38	7,59	11,16	18,63
	SMTK 7	28,29	3,28	6,04	18,98
	SMTK 8	17,65	2,64	8,05	6,96
1995	SMTK 5-8	100,00	16,28	31,53	52,19
	SMTK 5	16,28	2,85	5,35	8,08
	SMTK 6	37,45	7,34	11,67	18,44
	SMTK 7	28,12	3,13	6,37	18,61
	SMTK 8	18,16	2,96	8,14	7,06
1996	SMTK 5-8	100,00	18,00	30,37	51,63
	SMTK 5	16,54	2,71	5,48	8,35
	SMTK 6	36,06	7,75	10,30	18,00
	SMTK 7	28,58	4,18	7,32	17,08
	SMTK 8	18,82	3,36	7,27	8,19
1997	SMTK 5-8	100,00	19,67	29,93	50,41
	SMTK 5	17,50	2,97	6,65	7,89
	SMTK 6	35,87	9,29	9,67	16,91
	SMTK 7	28,31	4,16	6,21	17,94
	SMTK 8	18,31	3,24	7,40	7,67
1998	SMTK 5-8	100,00	19,28	31,34	49,38
	SMTK 5	17,18	2,69	7,00	7,49
	SMTK 6	35,81	8,89	9,85	17,07
	SMTK 7	28,97	4,58	6,35	18,04
	SMTK 8	18,04	3,12	8,13	6,79

Vir: Interni podatki Statističnega urada R Slovenije ter lasten izračun.

OPOMBA: HORIZ - predstavlja delež horizontalne znotrajpanožne trgovine; VERT1 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže višjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu; VERT2 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže nižjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu.

SMTK 5-8 - sektorji industrijskih proizvodov; SMTK 5 - sektor kemični proizvodov, SMTK 6 - sektor proizvodov razporejenih po materialu; SMTK 7 - sektor strojev in transportnih naprav; SMTK 8 - sektor raznih končnih proizvodov.

Če na Sliki 1 primerjamo še relativne deleže vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov in povprečno vrednostjo uvozov kaže višje cene oziroma višjo kakovost proizvodov v izvozu, z relativnim deležem vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov in povprečno vrednostjo uvozov kaže nižje cene oziroma nižjo kakovost proizvodov v izvozu za posamezna leta opazovanega obdobja, ugotovimo, da je delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1 v letu 1994 predstavljal približno tretjino agregatne znotrajpanožne trgovine, delež znotrajpanožne

trgovine VERT2 pa je predstavljal polovico agregatne znotrajpanožne trgovine.

Na Preglednicah 2 in 3 pa so prikazane spremembe relativnih deležev horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine za posamezne sektorje industrijskih proizvodov (SMTK 5-8) v agregatni znotrajpanožni trgovini Slovenije v obdobju od leta 1994 do leta 2003.

Preglednica 1 in 2 tako kažeta, da je delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1 v opazovanem obdobju postopoma naraščal in v letu 2003 predstavljal več kot tretjino agregatne

Preglednica 3: Relativni deleži horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine za posamezne sektorje industrijskih proizvodov (SMTK 5-8) v agregatni znotrajpanožni trgovini Slovenije v obdobju od leta 1999 do leta 2003

Delež v skupni znotrajpanožni trgovini (%)					
LETO	SMTK	SKUPAJ	HORIZ..	VERT1	VERT2
1999	SMTK 5-8	100,00	18,36	33,03	48,61
	SMTK 5	17,84	3,63	7,27	6,94
	SMTK 6	34,69	8,73	9,49	16,47
	SMTK 7	27,75	3,26	6,80	17,70
	SMTK 8	19,73	2,74	9,49	7,50
2000	SMTK 5-8	100,00	17,47	34,10	48,44
	SMTK 5	18,22	2,94	7,57	7,71
	SMTK 6	34,14	8,36	10,14	15,65
	SMTK 7	27,93	3,41	7,10	17,42
	SMTK 8	19,71	2,76	9,29	7,66
2001	SMTK 5-8	100,00	18,25	34,08	47,67
	SMTK 5	17,60	2,61	7,98	7,00
	SMTK 6	34,45	9,29	9,90	15,27
	SMTK 7	27,82	3,50	6,72	17,60
	SMTK 8	20,12	2,85	9,48	7,80
2002	SMTK 5-8	100,00	18,47	33,38	48,15
	SMTK 5	17,96	3,33	6,90	7,73
	SMTK 6	34,44	8,80	9,86	15,79
	SMTK 7	27,69	3,80	7,22	16,67
	SMTK 8	19,91	2,55	9,40	7,96
2003	SMTK 5-8	100,00	18,14	36,15	45,71
	SMTK 5	17,91	3,06	7,56	7,29
	SMTK 6	34,01	8,49	10,67	14,85
	SMTK 7	28,03	4,08	7,84	16,10
	SMTK 8	20,05	2,51	10,07	7,47

Vir: Interni podatki Statističnega urada R Slovenije ter lasten izračun.

OPOMBA: HORIZ - predstavlja delež horizontalne znotrajpanožne trgovine; VERT1 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže višjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu; VERT2 - predstavlja delež vertikalne znotrajpanožne trgovine, ki na temelju razmerja med povprečno vrednostjo izvozov (UV) in povprečno vrednostjo uvozov (UV) kaže nižjo ceno oziroma kakovost proizvodov v izvozu. SMTK 5-8 - sektorji industrijskih proizvodov; SMTK 5 - sektor kemični proizvodov, SMTK 6 - sektor proizvodov razporejenih po materialu; SMTK 7 - sektor strojev in transportnih naprav; SMTK 8 - sektor raznih končnih proizvodov.

znotrajpanožne trgovine, relativni delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2 pa je v opazovanem obdobju relativno padal in v letu 2003 predstavljal manj kot polovico agregatne znotrajpanožne trgovine. Čeprav se je relativni delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1 nekoliko povečal v opazovanem obdobju, medtem ko se je v enakem obdobju nekoliko znižal delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2, se proizvodna struktura oziroma znotrajpanožna usmerjenost slovenskega gospodarstva v opazovanem obdobju ni bistveno spremenila. Dobljeni rezultati empirične analize tako kažejo,⁸ da je bila Slovenija v opazovanem obdobju zaradi prevladujočega deleža vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2 v skupni trgovini pretežno usmerjena v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti. Pri tem pa izkazuje sektor industrijskih proizvodov, razporejenih po materialu (SMTK 6), tudi najvišji delež agregatne znotrajpanožne trgovine. Čeprav se je delež agregatne znotrajpanožne trgovine pri sektorju SMTK 6 v obdobju od leta 1994 do leta 2003 nekoliko znižal, pa lahko sklepamo, da je predelovalna dejavnost v tem sektorju dokaj dobro razvita. Zakaj?

Sektor proizvodov, razporejenih po materialu, namreč izkazuje najvišji delež horizontalne znotrajpanožne trgovine, ki po definiciji predstavlja usmerjenost v proizvodnjo različic podobne kakovosti, ki se razlikujejo med seboj po določenih značilnostih ali lastnostih. Sektor SMTK 6 pa prav tako kaže najvišje deleže vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1, ki na temelju definicije predpostavlja usmerjenost v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov višje kakovosti. Ker je delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2 nekoliko višji v primerjavi z deležem vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1, torej predelovalna dejavnost v tem sektorju kaže pretežno usmerjenost v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti, podobno kot to velja za sektor strojev in transportnih naprav (SMTK 7). Vendar pa sektor strojev in transportnih naprav v primerjavi s sektorjem SMTK 6 izkazuje nižji delež horizontalne znotrajpanožne trgovine ter dokaj stabilno razmerje med vertikalno znotrajpanožno trgovino VERT1 in VERT2.

Toda v sektorju raznih končnih proizvodov (SMTK 8) Slovenija kaže pretežno usmerjenost v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov

višje kakovosti. Ker pa v ta sektor sodijo tekstilna, oblačilna ter obutvena industrija, ki predstavljajo tradicionalno industrijo in ki so imele dokajšne težave pri izvozu svojih proizvodov ob koncu devetdesetih let dvajsetega stoletja, predstavlja sektor kemičnih proizvodov (SMTK 5) tisto obetavno predelovalno dejavnost, ki bo morda v bodoče lahko izkazovala prevladujočo usmerjenost v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov višje kakovosti. Na ta način je kratek pregled rezultatov merjenja horizontalne in vertikalne znotrajpanožne trgovine po posameznih industrijskih sektorjih SMTK 5-8 v obdobju od leta 1994 do leta 2003 le potrdil pretežno usmerjenost slovenske predelovalne dejavnosti v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti.

Literatura in viri

ABD-elRAHMAN Kamal: Firms Competitive and National Comparative Advantages as Joint Determinants of Trade Composition. *Weltwirtschaftliches Archiv, Tübingen*, 127 (1991), str. 83-97.

ČERNOŠA Stanislav: Teorija mednarodne menjave in znotrajpanožna trgovina. *Ljubljana: Ekonomska fakulteta, doktorska disertacija*, 2003, 246 str.

FALVEY E. Rodney: Commercial Policy and Intra-Industry Trade. *Journal of International Economics, Amsterdam* 11(1981), 4, str. 495-511.

FONTAGNE Lionel in FREUDENBERG Michael: Intra-Industry Trade : Methodological Issues Reconsidered. *Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII), Pariz*, 97-01 (1997), 52 str.

FONTAGNE Lionel, FREUDENBERG Michael in PERIDY Nicholas: Trade Patterns Inside the Single Market. *Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII), Pariz*, 97-07 (1997), 145 str.

GREENAWAY David, HINE R. in MILNER Chris: Country-Specific Factors and the Pattern of Horizontal and Vertical Intra-Industry Trade in the U.K.. *Weltwirtschaftliches Archiv, Tübingen*, 130 (1994), 1, str. 77-100.

GREENAWAY David, HINE R. in MILNER Chris: Vertical and Horizontal Intra-Industry Trade: A Cross-Industry Analysis for the U.K. *Economic Journal, London*, 105 (1995), str. 1505-1519.

⁸ Upošteva predpostavko, da relativni delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT2 kaže usmerjenost slovenskega gospodarstva v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov nižje kakovosti in da relativni delež vertikalne znotrajpanožne trgovine VERT1 kaže usmerjenost slovenskega gospodarstva v proizvodnjo vertikalno diferenciranih proizvodov višje kakovosti.

GREENAWAY David, MILNER Chris in ELLIOTT J. R. Robert: UK Intra-Industry Trade with EU North and South. Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Oxford, 61(1999), 3, str. 365-384.

GRUBEL Herbert in LLOYD J. Peter: Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products. London: The Macmillan Press, 1975, 204 str.

NIELSEN Jürgen Ulf-Müller in LÜTHJE Teit: Tests of the Empirical Classification of Horizontal and Vertical Intra-Industry Trade. Weltwirtschaftliches Archiv, Tübingen, 138 (2002), 4, str. 587-604.

Interni podatki Statističnega urada Republike Slovenije.

Ključne besede: Znotrajpanožna trgovina, medpanožna trgovina, horizontalna in vertikalna znotrajpanožna trgovina, Slovenija.

Key words: Intra-Industry trade, Inter-Industry trade, Horizontal and Vertical Intra-Industry Trade, Slovenia.